

Asia: VN/23943/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi jätelain muuttamisesta

Lausunto

5 c § Toisessa ETA-maassa tehdyn päätöksen ja lainsäädännön tunnustaminen

-

32 § Kunnan velvollisuus järjestää jätehuolto

Siun sote, Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen Vammaisten asumisen sekä työ- ja päivätoiminnan palvelualue, Ikääntyneiden asumispalvelut, Siun soten ympäristöinsinööri ja Ympäristöterveys lausuvat seuraavaa:

Ympäristöterveyden Anu Arresto huomauttaa, että uudistuksen yhteydessä on huolehdittava siitä, ettei käyttökelpoisten jätteiden tai muun kierrätettävän materiaalin keräys vaikeudu tai vähene.

Vammaisten asumisen sekä työ- ja päivätoiminnan palvelualueen lausunnon antanut palvelujohtaja Jari Nevanto toteaa, että palvelualueemme kannalta lausuntokierroksella oleva luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi jätelain muuttamiseksi on kannatettava uudistus. Vammaispalvelujen yksiköiden jätehuollon järjestämisestä vastaa nyt voimassa olevan lainsäädännön perusteella hyvinvointialue vain siltä osin, kun kyse ei ole jätelain 32 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettusta asumisessa syntyvästä jätteestä. Hallituksen esitysluonnoksen mukainen jätelain muutos siirtäisi vastuun palvelualueemme kaikkien, myös asumispalvelua tarjoavien yksiköiden jätehuollosta hyvinvointialueelle, eli käytännössä Siun soten kiinteistöpalveluille, mikä yhdenmukaistaisi ja selkiinnyttäisi jätehuollon järjestämisvastuita eri yksiköissämme eri puolilla hyvinvointialuetta.

Ikääntyneiden asumispalveluiden näkemyksen lausuneen palvelujohtaja Tuija Jussilan mukaan itse pääasiaan, eli jätteen haltijan ja kunnan väliseen vastuunjakoon ei ole huomautettavaa, mutta siihen kiinteästi liittyvät tila- ja sopimusasiat tulee tässä kohtaa huomioida. Tällä hetkellä asumispalveluiden tilavuokriin on sisällytetty myös jätehuollon kustannukset. Jos ehdotettu muutos toteutetaan ja jätehuolto kokonaisuudessaan siirtyy jätteen haltijan vastuulle, edellyttäisi se kaikki

yksiköiden tilavuokrien uudelleen määrittelyyn eli sopimusneuvotteluita lukuisten eri kiinteistön omistajatahojen kanssa (mm. kunnat, säätiöt, kansainväliset hoivapalvelutuottajat yms.). Tämä vie aikaa ja aiheuttaa kustannuksia.

Toinen huomioitava asia on nykyisten, toimivien jäteastioiden ja jätehuoltorakennusten muuttaminen ehdotuksen takia. Useat asumisen yksiköt sijaitsevat kiinteästi toisen toimintayksikön esim. terveyskeskuksen tai päiväkodin yhteydessä, ”saman katon alla”, jolloin jätehuoltoa on toteutettu samoilla astioilla ja samoissa jätehuoltorakennuksissa. Nyt jos ehdotus jätelain muuttamisesta toteutuu, täytyy eri toimijoiden järjestää omat ratkaisunsa. Tämä aiheuttaa huomattavia kustannuksia, sekä hankaloittaa merkittävästi jätehuoltoa.

Siun soten ympäristöinsinööri Toni Kortelainen lausuu seuraavaa:

Taustaa

Hallituksen esityksen mukaan kunnan vastuu jätehuollon järjestämisestä rajattaisiin kotitalousjätteisiin, eli kunnan vastuu koskisi tulevaisuudessa vain kotitalouksia ja vapaa-ajan asumuksia. Näin ollen kunnan järjestämisvastuulta rajattaisiin pois hyvinvointialueiden palveluyksiköissä (asumisyksiköt ja laitosasuminen) syntyvän jätteen jätehuolto riippumatta siitä, mikä on asumisen ja siihen liitettyjen erilaisten sote-palvelujen keskinäinen painoarvo yksikön palvelukokonaisuudessa.

Ehdotuksen tärkein yritysvaikutus liittyy vastuunjaon ja yritysten toimintaympäristön selkeytymiseen. Hyvinvointialueet sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja tarjoavat yksityiset yritykset voisivat jatkossa nykyistä paremmin hankkia yksiköidensä jätehuollon yhdeltä yritykseltä ns. yhden luukun palveluna sen sijaan, että osa yksikössä syntyvän jätteen jätehuollosta olisi edelleen kunnan vastuulla.

Tarkemmat huomiot

Jätelain muutosesitys on tietyn varauksin kannatettava, sillä se selkeyttäisi hyvinvointialueiden osalta jätehuollon järjestämistä sekä vähentäisi voimassa olevan lakitekstin tulkinnanvaraisia kohtia, joita erinäiset toimijat ja yritykset voivat tulkita eri tavoin. On kuitenkin asioita, jotka tulisi ottaa huomioon tai ilmaista selkeämmin ennen lakiesityksen läpiviemistä, sillä jotkin kohdat ovat hyvinvointialueiden näkökulmasta ongelmallisia.

Aiemmin jätelaissa ei ole annettu painoarvoa sille, kuka on kiinteistön omistajana tai vuokranantajana. Olennaista on ollut se, millaisesta toiminnasta jäte on syntynyt. Onko tarkoitus, että tulevaisuudessa jätehuollon järjestämisvastuuseen vaikuttaa myös se, kuka on kiinteistön omistaja tai vuokranantaja? Mikäli on, niin tämä tulee kirjata lakiin selkeästi. Mikäli kunnalla on jätelain 32 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan edelleen velvollisuus järjestää jätehuolto yhdyskuntajätteen osalta vielä vuoden 2025 jälkeen kaikissa tai osassa omistamissaan vuokrakohteissa, joissa hyvinvointialueella on asumiseen rinnastettavaa toimintaa, tulee myös tämä kirjata selkeästi lakiin.

Lisäksi laissa tulee selkeästi ilmaista sosiaali- ja terveydenhuoltoalan virallisella ja yhtenäisellä terminologialla, millaisia hyvinvointialueiden yksiköjä tämä koskee, sekä millaiset yksiköt mahdollisesti rajataan kunnan järjestämisvastuun ulkopuolelle. Esimerkiksi nykyinen palveluyksiköiden määritelmä on hyvin laeva ja tulkinnanvarainen: palveluyksiköllä tarkoitetaan julkisen tai yksityisen palveluntuottajan ylläpitämää toiminnallista ja hallinnollisesti järjestettyä kokonaisuutta, jossa tuotetaan sosiaali- tai terveyspalveluja (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta 741/2023 § 4).

Taloustilanne ohjaa hyvinvointialueiden palveluasumista kehittymään kevennetympään suuntaan, eikä esimerkiksi Pohjois-Karjalan hyvinvointialueella ole lainkaan laitosasumista kesäkuun 2024 jälkeen. Kuinka esityksen muutos tukee tulevaisuuden suunnitelmia asumisen kevenemisestä ja millä tavalla esimerkiksi yhteisöllisen asumisen piiriin kuuluvan apua tarvitsevan vuokralaisen jäte eroaa muiden kuntalaisten jätteistä, kun hoitajat vastaavat jo nykyisellään vaarallisista- ja muista erityisjätteistä? Edellä mainittu erottelu tulee perustella laissa selkeästi, jolloin siitä käy ilmi mistä syystä kevennetty palveluasuminen ei ole vuokra-asumista, eikä siinä muodostuva jäte verrattavissa kotitalouksissa muodostuvaan yhdyskuntajätteeseen.

Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen palveluasumisen piiriin kuuluvien asukkaiden sopimukset ovat jo pääsääntöisesti asuinhuoneenvuokralain (AHVL) mukaisia. Hyvinvointialueiden ARA-kohteissa on otettava huomioon myös ARA-lainsäädäntö, jossa vuokra sisältää jätehuoltopalvelut. Tässä tapauksessa hyvinvointialueet eivät voi lähteä järjestämään jätehuoltoa vuokranantajan ohi, vaikka kyseessä olisikin kunnan vuokrakohte.

Esitys ei myöskään vastaa selkeästi siihen, kuinka jatkossa toimitaan kunnan tai yksityisen omistamissa vuokrakiinteistöissä, joissa hyvinvointialueen sote-toiminnan lisäksi on myös muuta toimintaa, esimerkiksi kunnan omia yksiköitä tai yksityisiä yrityksiä. Vastaako jokainen omista jätteistään vuokraamissaan kiinteistön osissa vai viedäänkö jokaisen kiinteistöissä vuokralla toimivan yrityksen/yksikön jätteet yhteiseen jätehuoneeseen, mistä kunta hoitaa jätehuollon kootusti? Onko taloudellisesti järkevää tai ekologisesti kestävä tyhjentää samoja jättejakeita yhdestä kiinteistöistä useamman yksityisen tai kunnallisen jäteyrityksen toimesta, mikäli vuokrakiinteistöissä tehdään lakiesityksen mukainen jaottelu vuokralaisten jätehuollon järjestämisvastuiden pohjalta? Kuntien antamien vastineiden perusteella ainakin osa kunnallisista jäteyrityksistä jatkaisi mielellään jätehuollon tarjoamista kunnan vuokrakohteissa.

Jätehuollon vastuunjaon muutoksesta päätettäessä tulee hyvinvointialueiden tila-asioiden lisäksi ottaa huomioon nykyiset voimassa olevat vuokrasopimukset sekä yleiset kustannuskysymykset. Tällä hetkellä Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen asumispalveluiden tilavuokriin on jo sisällytetty jätehuollon kustannukset vähintään yhdyskuntajätteen osalta. Mikäli lakiesitys hyväksytään ja jätehuolto siirtyy vuokrakohteissa kokonaisuudessaan jätteen haltijan vastuulle, edellyttäisi se kaikkien yksiköiden tilavuokrien uudelleen määrittelyä, eli sopimusneuvotteluita lukuisien eri kiinteistön omistajatahojen kanssa (mm. kunnat, säätiöt, kansainväliset hoivapalvelutuottajat yms.). Kyseessä on aikaa vievä prosessi, josta aiheutuu samalla merkittäviä kustannuksia kaikille hyvinvointialueille.

Toinen huomioitava seikka on nykyisten, toimivien jäteastioiden vaihtaminen sekä jätehuoltorakennusten/-tilojen muuttaminen lakiesityksen seurauksena. Useat asumisen yksiköt sijaitsevat kiinteästi toisen toimintayksikön, esimerkiksi terveyskeskuksen tai päiväkodin, yhteydessä ”saman katon alla”, jolloin jätehuoltoa on toteutettu samoilla astioilla ja samoissa jätehuoltorakennuksissa. Mikäli esitys jätelain muuttamisesta toteutuu, täytyy eri toimijoiden järjestää omat keräys- ja säilytysratkaisunsa. Myös tämä aiheuttaa huomattavia kustannuksia sekä hankaloittaa merkittävästi jätehuoltoa. Alkuvuoden aikana käydyissä markkinavuoropuheluissa jätehuoltoyritysten yhteinen toive on ollut kiinteistöjen selkeät jättepisteet, -rakennukset tai -huoneet. Varsinkin sisätiloissa, useammassa kerroksessa, monen mutkan sekä mahdollisesti lukittujen ovien takana, olevat astian tyhjennykset ja noudot ovat palvelu, josta jätehuoltoyritykset pyrkivät aktiivisesti eroon.

Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen kiinteistörekisteristä löytyy 355 kohdetta, joista vain kolme (Tikkamäen keskussairaala, Honkalampi-keskus sekä Siilaisen terveysaseman yhteydessä oleva kuntoutumiskeskus) ovat hyvinvointialueen omistuksessa. Näitä kolmea kohdetta lukuun ottamatta kaikki muut kiinteistöt ovat vuokrakohteita, suurin osa kunnan vuokraamia, joita esitys koskee. Onko lakiesityksen myötä hyvinvointialueiden merkittävästi nousevia jätekustannuksia otettu rahoituksessa millä tavalla huomioon? Pelkästään uutena tulevien jätehuoltokustannusten ohella muita kustannuksia muodostuu muun muassa selvitystyöhön käytettävästä ajasta, vuokrasopimusten uudelleen neuvotteluista sekä astiahankinnoista ja uusien jättilojen muokkaamisesta tai rakentamisesta.

Alueellisia eroja hyvinvointialueiden välillä varmasti löytyy, mutta edellä mainittujen kustannusten lisäksi lakiesityksestä aiheutuvat jätteen vastaanoton suorat sekä välilliset kustannukset ovat vielä ainakin osittain hämärän peitossa. Pohjois-Karjalassa polttokelpoisen (ja tulevaisuudessa terveydenhuollon polttokelpoisen) jätteen vastaanotto on kunnallisen Puhas Oy:n vastuulla, joka hoitaa tällä hetkellä lakisääteiset tyhjennykset omalla kalustollaan. Lakimuutoksen edellyttämä kilpailutus toisi Pohjois-Karjalassa nykyiseen malliin verrattuna uudeksi välikädeksi yksityisen jätehuoltoyrityksen, joka ottaisi välistä oman siivunsa ja toimittaisi jätteet samaan paikkaan Puhas Oy:n Kontiosuon jäteasemalle. Tästä seuraisi hyvinvointialueelle väistämättä kustannusten nousua sekä julkisen rahoituksen siirtymistä tältä osin yksityiselle toimijalle kunnallisen sijaan.

Markkinavuoropuheluissa nousi lisäksi esille se, että eräiden alueiden kunnallisille toimijoille markkinaosuuden menetys lakiuudistuksen myötä olisi niin suuri, että välillisinä vaikutuksina he todennäköisesti joutuisivat korottamaan muiden tarjoamiensa palveluiden hintoja myös muille yritys- ja yksityisasiakkailleen. Tämä näkökulma olisi hyvä selvittää vielä yksityiskohtaisemmin ennen lakimuutoksen loppuunsaattamista, sillä uskon alueellisesti taloudellisten vaikutusten olevan suurempia kuin muutosesityksessä mainittu: Ehdotus supistaisi vähäisessä määrin kuntien jätelaitosten liikevaihtoa ja vastaavasti lisäisi vähäisessä määrin yksityisten jätehuoltoyritysten liikevaihtoa.

Lopuksi

Pohjois-Karjalan hyvinvointialue esittää lakimuutoksen täytäntöönpanon lykkäämistä siihen saakka, kunnes edellä mainittuihin ongelmakohtiin on löydetty ratkaisut. Eesityksen toteuttamiseen puuttuvan rahoituksen lisäksi suurimmat ongelmat hyvinvointialueiden näkökulmasta ovat voimassa olevan jätelain sekä esitetyn lakimuutoksen tulkinnanvaraisuus ja terminologia.

35 § Kiinteistöittäisen jätteenkuljetuksen järjestäminen

-

48 § Tuottajavastuun piiriin kuuluvat tuotteet ja tuottajat

-

Siirtymäsäännös

-

Muuta huomioitavaa

-

Anu Arresto

Siun sote, Pohjois-Karjalan hyvinvointialue; lausunto koostettu palvelualueiden ja viranhaltijoiden yhteistyönä